

Politik Bilim

Araştırma ve geliştirmede devletin sorumluluğu...

Aykut Gökler

<http://www.inovasyon.org>; hagoker@ttnet.net.tr

Enerjide teknoloji meselesiyle ilgili son iki yazımda Birleşik Devletler Enerji Bakanlığı'nın finansmanını sağladığı **ulusal araştırma programlarından** söz etmiş; bunlardan bir bölümünün adlarını verip kapsamlarınınsa ancak can alıcı birkaç noktasına değinebilmişim. Aktardığım kısa bilgiler ABD'de devletin araştırma ve geliştirme (ARGE) faaliyetine ne ölçüde **karıştığını** ortaya koymaktan elbette çok uzaktı. Oysa işin o yanı çok önemli.

ARGE'de devletin üstlenmesi gereken görevlerden söz ederken, biz hep özel sektörün ARGE faaliyetinin ya da üniversitelerimizde yapılan araştırmaların devletçe desteklenmesi üzerinde dururuz. Devletin bu alandaki sorumluluğu sâdece özel sektörün ya da üniversitelerin ARGE faaliyetini desteklemekten mi ibârettir? Örneğın, özel sektörün ve hattâ üniversitelerin çaplarını aşan konularda devletin, kurduğu kamu araştırma kurumları eliyle fiilen araştırma yapmak üzere devreye girmesi de çağımız devletinın misyonu içinde değil midir? Eđer öyleyse, bir zamanlar genç Cumhuriyet'in yurtsever kadrolarının, sonraki dönemlerde de o ilk atılım ruhunu hâlâ kaybetmemiş bazı kadroların kurmuş oldukları kamunun araştırma kurumlarıyla, bunların ne yaptıkları ve nereye doğru gittikleriyle niçin hiç ilgilenmiyoruz? Aman haklarını yemeyelim. Bazen, bilişimcilerimizin TÜBİTAK'ın elektronikle ilgili enstitüleri hakkında 'bizimle haksız rekabete giriyorlar', diye şikâyette buldukları oluyor. Ama lütfen söyleyin, bunun ötesinde bu kurumlarla, bunların arasından yok olup gidenlerle ilgilenenimiz var mı?

Pazar ekonomilerinde devlet üstüne vazife mi ki araştırma kurumu kurar? Hazır, söz Birleşik Devletler Enerji Bakanlığı'ndan açılmışken bu sorunun yanıtını da orada arayalım; çünkü bu bakanlığın, "**Ulusal Lâboratuvarlar**" olarak anılan 17 araştırma kurumu var. Bunlardan 10'unun yönetiminden ve finansmanından Bakanlığın Bilim Ofisi sorumlu. Bilim Ofisi ABD için yaşamsal önemde olan fizik bilimlerindeki temel araştırmaların en büyük destekçisi. Bu araştırmalar için gerekli finansmanın %40'ı bu ofisçe sağlanıyor. Diğer 7 lâboratuvarsa, finansmanları yine bu ofisçe karşılanmakla birlikte, Bakanlığın diğer ofislerince yönetiliyor. **Ulusal lâboratuvarların misyonunu** Bakanlık şöyle tanımlamış:

"Elli yılı aşkın bir süre önce kurulmuş olan ulusal lâboratuvar sistemi dünyada kendi türündeki en kapsamlı araştırma sistemidir. Bu lâboratuvarlar kapsamaları, gerektirdikleri altyapı ya da çok sayıda bilimsel disiplini gerektiren doğaları nedeniyle üniversite ya da özel sektörün araştırma birimleri için uygun olmayan ama kamu yararı ve ulusal amaçlar için mutlaka yapılması gereken araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütürler."

Örneğın, Amerika'nın ilk ulusal lâboratuvarı olan **Argonne Ulusal Lâboratuvarı**'nın ne yaptığına bakalım: Kurumun kökeni, Enrico Fermi ve arkadaşlarınının 2 Aralık 1942'de, ünlü Manhattan Proje'sinin bir parçası olarak, dünyanın ilk kontrollü nükleer zincir reaksiyonunu gerçekleştirdikleri Chicago Üniversitesi'nin Metalurji Lâboratuvarı'na dayanıyor. Ama savaş sonrasında Argonne'a verilen görev barışçı amaçlarla nükleer reaktörler geliştirmek... Zaman içinde, atom çekirdeğinden küresel iklim değışikliğine kadar uzanan bir çizgide temel araştırmalar yapan bir kurum haline gelmiş. Özellikle, malzeme bilimi, fizik, kimya, biyoloji, yüksek enerji fiziği, matematik ve bilgisayar bilimi alanlarında, yarının teknolojik sıçramalarına temel teşkil edecek deneysel ve kuramsal çalışmalar yapıyor. Çevresel sorunların üstesinden gelinmesi ve bu bağlamda, güvenilir, temiz ve verimli enerji üretimi için geleceğe dönük, ileri teknolojiler ve sistemler geliştirilmesi de bu çalışmalar kapsamında

yer alıyor. **Argonne Ulusal Lâboratuari**'nın bugün yaklaşık 2900 çalışanı var. Bunların 1000 kadarı (750'si doktoralı olmak üzere) bilim insanı ve mühendis... Yıllık bütçesi 475 milyon Dolar civarında...

Gelecek hafta ABD'deki birkaç ulusal lâboratuardan daha söz edeceğim; sonra dönüp Türkiye'ye bakarız...

CBTD. 28 Aralık 2007